

Akademien för utbildning och ekonomi

Sex förskollärares syn på fostran och lärande i
förskolan

Benita Axelsson

Maj 2010

Examensarbete, 15 hp

Pedagogik

Lärarprogrammet

Handledare: Elisabeth Hedlund

Examinator: Göran Fransson

Axelsson, Benita (2010). *Sex förskollärares syn på fostran och lärande i förskolan*. Examensarbete i pedagogik. Lärarprogrammet. Akademin för utbildning och ekonomi. Högskolan i Gävle

Sammanfattning

Studiens syfte var att undersöka förskollärares syn på fostran och lärande i förskolan idag. Förskolans styrdokument har gått från rekommendationer till klart uppsatta mål att följa. Med större fokus på lärande för de små barnen än tidigare i historien började förskollärare att diskutera var skillnaden mellan fostran och lärande går. En helhetssyn på omsorg, fostran och lärande ska prägla den pedagogiska verksamheten i förskolan (Lpfö98). Varje barns lärande ska dokumenteras och den nya läroplanens pedagogiska mål ska nås genom gott samspel mellan vuxen och barn men också betonas vikten av att barnen ges möjlighet att lära av varandra.

Hur har förskollärares arbete påverkats av styrdokumentets utformning från rådgivande till styrande mål? Går det att göra sina inarbetade rutiner till medvetna handlingar för att uppnå en förändring i verksamheten för att möta de nya kraven på pedagogiskt arbetsätt i förskolan?

Intervju användes som datainsamlingsmetod. Halvstrukturerad intervjumetod ansågs mest lämplig. Det är en intervjuform som baseras på ett fåtal huvudfrågor som ger en möjlighet för respondenten att utveckla sina svar och intervjuledaren kan ställa följdfrågor så att svaren blir mer djupgående. Intervjun får formen som ett samtal. Intervjustudie genomfördes med utgångspunkt från ett sociokulturellt perspektiv. Sex förskollärare intervjuades enskilt.

Resultatet visade att respondenterna upplever att fostran och lärande bildar en helhet. Fostran är ett lärande in i de sociala samspelsreglerna i den svenska kulturen. Lärandet sker i alla sammanhang och situationer. Måltiden var det tillfälle som de flesta av respondenterna uppgav som ett sammanhang där fostran och lärande är tydligt. De vuxnas förmåga att medverka till att barnet vågar tro på sig själv är en viktig beståndsdel i basen till ett livslångt lärande menar respondenterna. Det kan stärka individen i att våga pröva nya saker, våga uttrycka sin åsikt och sina önskningar. En önskan att utveckla ett arbetssätt och att kunna bemöta varje barn i förskolan utifrån dess förutsättningar framkom i resultatet.

Det sociokulturella synsättet på lärande, att se styrkan i hur barnet genom samspel, språk och kommunikation tillägnar sig kunskaper i sin kultur som nu är förankrat i läroplanen för förskolan blev synligt i resultatet.

Nyckelord: Fostran, förskola, kommunikation, lärande, pedagogik, samspel och sammanhang.

Innehållsförteckning

Inledning.....	6
Bakgrund	7
Några perspektiv på synen på inläring	7
Sociokulturella perspektiv	8
Vägen till läroplanen för förskolan.....	8
Fostran	9
Lärande	11
Förändringen av förskolans pedagogiska arbete	12
Syfte och frågeställning	14
Metod	15
Sociokulturellt perspektiv	15
Datainsamlingsmetod – Intervju	16
Genomförande.....	17
Urval	17
Validitet.....	17
Etiska hänsyn	17
Resultat.....	19
Respondenternas syn på fostran och lärande	19
Respondenternas syn på fostran och lärande i förskolan förr och nu	20
Rutinsituationer, lek och planerad aktivitet	21
Språkets, kommunikationens och samspelets betydelse för fostran och lärande.....	22
Redskap och verktyg för fostran och lärande.....	23
Miljöns betydelse för fostran och lärande.....	24
Grunden till ett livslångt lärande.....	24
Hinder eller svårigheter att leva upp till i läroplanens intentioner.....	25
Arbetsplan	26
Diskussion	27
Metod diskussion	29
Förslag på fortsatt forskning	29
Referenser.....	30
Bilaga 1	
Bilaga 2	

Inledning

Efter fyra års intensiva studier på lärarprogrammet skulle jag besluta mig för ett ämne för mitt examensarbete. Vad skulle det handla om? Vad var utforskat? Det var frågor jag inte kunde besvara. Jag tittade tillbaka på mina tidigare arbeten för att hitta en röd tråd. Den tråden syntes tydligt. Den handlade om ledarskapets betydelse. Ledarskapets kvalitet påverkar ett barns vistelse i förskolan betonar Pramling Samuelsson och Sheridan (2006). En förskollärare tar på sig ett ansvar att i samhällets tjänst medverka till att de yngsta medborgarna får en god start i lusten att utforska och lära. Det betyder att det måste finnas en medvetenhet om vad förskolläraryrollen och uppdraget att leda de små barnen in i vår svenska kultur innebär. Ämnet för uppsatsen var på spåret.

Förskolan har funnits i över ett hundra år. Under den tiden har målen för förskolans verksamhet genomgått en förändring. Förskoleverksamheten präglades tidigt av omsorg och fostran. Under senare tid har det lilla barnets lärande fått en mer framträdande betydelse i det svenska samhället. Förskolan, de yngsta barnens skola. Ordet skola signalerar kunskap och lärande. Vad är det de små barnen ska lära sig under sin tid i förskolan?

Under utvecklingen av förskolans mål har barnets bästa stått i centrum och de demokratiska värdena har betonats genom alla styrande dokument. (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006). Formen för lärandet och kunskapssökandet har påverkats av samhällsutvecklingen och den syn på inläring som varit rådande. I takt med nya forskningsrön kring de yngre barnens lärande har intresset för barns inneboende kompetens ökat. Läroplanen för förskolan, Lpfö 98 pekar ut riktningen. Barn ska redan i förskoleåldern få stimulans som gynnar inläringen. Barnets förutsättningar, intresse och idéer ska tas till vara och bemötas av engagerade, intresserade vuxna. Fostran och lärande in i ett demokratiskt samhälle vilar nu på förskolan med betoning på lärande, som ska vara grunden till det livslånga lärandet.

Förskolans verksamhet skall präglas av en pedagogik, där omvårdnad, omsorg, fostran och lärande bildar en helhet (Lpfö 98, s.8).

Formuleringen antyder att det ska finnas ett samband mellan den sociala undervisningen och det lärande som uppfattas som kunskapsförmedling. I förskolans värld kan detta samband uppfattas som nytt och svårt att kombinera i en tradition som byggt på hemlik känsla, storbarnkammare, trygghet och föräldraservice.

Jag har deltagit i många diskussioner kring fostran och lärande i förskolan det verkar vara en ”het potatis”. Med större fokus på lärande än tidigare i historien började förskollärare diskutera var skillnaden mellan fostran och lärande går. Enligt läroplanen ska detta gå hand i hand. Intresset för att närmare undersöka hur förskollärare ser på vad fostran och lärande innebär i dagens förskola väcktes ur de diskussionerna. Förskollärares syn på fostran och lärande fick bilda ramen för det här arbetet.

Bakgrund

I det här kapitlet redogörs kort för några teoretiska perspektiv på inläring. Fostrans – och lärandebegreppens dimensioner utifrån ett samhällsperspektiv belyses. Vilka är samhällets intentioner när det gäller att fostra och ge barn kunskap? De flesta studier är gjorda på skolans läroplaner och skolans verksamhetsystem, men kommer i detta kapitel att användas för att beskriva fostrans och lärandebegreppen även ur förskolans perspektiv. Förskollärarens fostrande och lärande roll i den moderna förskolan beskrivs.

Några perspektiv på synen på inläring

Synen på barn har genomgått en betydande förändring i det svenska samhälle de senaste decennierna. Skolan har gått från fostran med relativt auktoritära metoder formade i en tid när *behaviorismen* var en härskande teori inom skolväsendet. I den behavioristiska traditionen som genom den amerikanske psykologen B. F. Skinner (1904-1990) fick en stark ställning inom undervisning långt in på 1950-talet, höll man för sant att det är beteendet som går att påverka i en inläringssituation. Tron på en yttre styrning av en vuxen genom straff eller belöning var stark (Säljö, 2000).

Den progressiva pedagogiken representerad av den amerikanske filosofen John Dewey (1859-1952) hade en ledande ställning inom skolväsendet från början av 1900-talet ända fram till 1970-talet. Dewey menade att barns egen lust till aktiviteter skulle tillvaratas i tidig ålder. Pedagogiken utgick från barnet och barnets intressen och att lärandet sker genom handlingar under organiserade former (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006).

Arnold Gesell (1880-1961) kom också att spela en stor roll i svensk förskolepedagogik. I förskollärarytbildningen hade hans teorier en framträdande plats ända fram till Barnstugeutredningen. Han ansåg att barn inte var sociala före fyra årsåldern. Barnets beteende var beroende av inre mognadsutveckling som inte skulle påskyndas av fostran. Gesells beteendeforskning var inriktad på motorisk, adaptiv, språklig och personligt – socialutveckling (SOU 1997:157).

Intresset för människans kognitiva resurser, *kognitivismen*, människans förmåga att tänka och handla utifrån sitt tänkande fick ett starkt inflytande med den schweiziske forskaren Jean Piagets (1896 -1980) teorier om hur barn lär genom att få göra egna erfarenheter utan att läraren föreläser och visar. Barnet lär genom att vara aktivt och får kunskap genom egna handlingar och erfarenheter.

Piaget hade en universell syn på mänsklig förmåga att lära, det vill säga han menade att alla människor utvecklades efter ett förutsatt mönster, stadier, utan påverkan av sina levnadsbetingelser. I förskolans värld innebar det att man utgick ifrån att barnet befann sig i det pre-operationella stadiet mellan två-sju års ålder. Stadiet kännetecknas av att barnet utvecklat en viss förmåga att frikoppla tanke och handling. Barnet kan tänka i symboler. Exempelvis klarar barnet att låtsas att en pinne är en kam och genomföra en frisörlek (von Tetzchners, 2005). Barnet behövde mycket tid för lek och fantasi i en mycket konkret omvärld (Stensmo, 2007; Säljö, 2000). Barnet utvecklades genom ett sorts jämviktssystem som förutsatte ett samspel mellan barnets mognad och påverkan från omvärlden (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006). Det innebar att barnet på egenhand upptäckte sin omvärld och genom erfarenheter blev begreppen

alltmer abstrakta, det vill säga barnets förmåga att föreställa sig saker utan att se eller uppleva dem ökar med erfarenheten (Säljö, 2000).

Två andra forskare som tillsammans med Piaget bidrog med sina olika forskningsinriktningar till en viktig teoretisk bas för Barnstugeutredningen, BU, som genomfördes mellan åren 1968-1972, var Erik H. Eriksson (1902-1994), *dynamisk psykologi*, som menade att stadieutvecklingen var starkt beroende av att barnet kände tillit till sina omsorgsgivare för att utveckla en trygg identitet. Georg H Mead (1863-1931) *social psykologi* bidrog med dialogpedagogiken. Lärandet skulle ske genom dialog mellan barnet och förskolläraren. Barnet skulle mötas med respekt och lyhördhet och som fullvärdiga medmänniskor (Hartman, 2005; Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006). Intressant att jämföra med §12-13 i FN's barnkonvention (Hammarberg, 2003). Förhållningssättet skulle ge stöd till barnets ”jagutveckling, kommunikationsförmåga och begreppsbyggnad” (SOU 1997:157 s. 26).

Sociokulturella perspektiv

Den ryske psykologen Lev Vygotskijs (1896-1934) *sociokulturella perspektiv* på mänskligt lärande blev känt i västvärlden först 1962. När hans texter blev möjliga att översätta till andra språk blev de intressanta i vårt moderna samhälle. 1992 lade den svenska läroplanskommittén fram Vygotskijs teorier som en pedagogisk vägledning (Stensmo, 2007). I ett sociokulturellt perspektiv betonas betydelsen av samspel, kommunikation och språkanvändning för mänskligt lärande. Artefakter det vill säga olika typer av redskap spelar en stor roll i en människas förmåga att utveckla sitt tänkande och handlande. Den vuxne har en viktig roll som medskapare av kunskap enligt det sociokulturella perspektivet. Lärandet är starkt beroende av den miljö och kultur barnet lever i menar Vygotskij (Stensmo, 2007; Säljö, 2000). ”Kommunikation är länken mellan det inre (tänkandet) och det yttre (interaktion)” (Säljö, 2000, s. 68). Människan utvecklas i sin kultur genom att i samspel och kommunikation med andra uppleva och få förståelse för sin omvärld. Miljöerna skiljer sig mellan samhällen därför kommer utvecklingen inte att ske på samma sätt hos alla individer. Lärandet är kontextbundet det vill säga sker utifrån de situationer och sammanhang individen befinner sig i (a.a.).

Vägen till läroplanen för förskolan

Barnstugeutredningen, BU, 1968-1972 gav förskolepedagogiken en ny ställning inom utbildningsväsendet. För första gången i historien sattes de små barnens behov av god pedagogisk verksamhet i centrum. Förutom den teoretiska bas man valde att använda fanns mer än sjuttiofem års samlad pedagogiskt arbetsätt och material som utvecklats och förvaltats i barnträdgårdarna eller *kindergarten*. Det byggde på Friedrich Fröbels (1782-1852) pedagogik att skapa fria människor genom att låta barnet växa och leka under ordnade förhållanden som ett komplement till hemmet (Hartman, 2005; Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006).

Progressivismens pedagogik får en omstart i Barnstugeutredningen. Barnet ska sättas i centrum, det pedagogiska förhållningssättet ska förankras vetenskapligt. Barnet ska få möjlighet att utveckla sitt tänkande och handlande genom att pröva och experimentera. Gesells teori bleknar (SOU 1997:157).

Pedagogiska programmet för förskolan (1987) var en vidare utveckling från Barnstugeutredningen. Mål, innehåll och arbetsätt för förskoleverksamheten tydliggjordes. Arbetsättet fick en framträdande plats. *Pedagogiska programmet* var tvådelat. Del 1 beskrev förskolans pedagogiska verksamhet. Del 2 var riktlinjer för kommunens ansvar för genomförandet (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006).

När Lpfö 98 kom 1998 var det med ett tydligt styrande mål. Samtidigt blev en ny syn på barnet tydlig. Barnet som en person med egna erfarenheter, önskningar och kompetent att uttrycka sina åsikter och undringar. Man visade tydligt att steget var taget bort från utvecklingspsykologins mognadsteorier och tanken att alla barn utvecklas efter ett liknande mönster. Ny forskning pekar på att det är många faktorer som påverkar barnets utveckling inte minst det samhälle barnet lever i (Sommer, 2005). Det sociokulturella perspektivet på inläring har satt sin prägel på Lpfö 98.

Pramling Samuelsson och Sheridan (2006) sammanfattar att förskolans pedagogiska inriktning genom tiderna alltid varit med utgångspunkt från barnets intressen. Avsikten med verksamheten har dock växlat mellan tonvikt på barnets bästa, samhällets bästa eller en kombination. Från Frøbels naturromantiska syn på barnet som en viktig kugge i gemenskapen, genom den socialvetenskapliga där barnet blev ett projekt under Alva Myrdals vingar. Det perspektivet har ersatts av en barn – och utvecklingspsykologisk syn som har lett fram till en uppfattning om att barnet har förmåga att vara delaktig i sitt inträde i de samhällsrelaterade normerna, värderingarna och kunskaperna menar Hultquist (enligt Emilson, 2008, s. 25-26).

Pramling Samuelsson och Sheridan (2006) menar att det finns rester av olika synsätt än idag i både skola och förskola. Barnets vistelse i förskola och skola kommer att påverkas av den vuxnes synsätt, förhållningsätt och sättet att utforma det pedagogiska innehållet och arbetssättet.

Fostran

Fostran är ett begrepp med många ansikten. Beroende på i vilken situation och sammanhang människan befinner sig kan fostransbegreppet ha olika betydelse. Begreppet tycks fortfarande användas för att klarlägga förhållandet mellan en auktoritet och en underlydande, mellan förälder och barn eller mellan samhället och medlemmarna i det (Fjällström, 2004).

Fostransbegreppet är inte helt självklart eller utrett menar Fjällström (a.a.). Ordet fostran har för många en negativ klang. Det förknippas fortfarande med uppfostringsmetoder där en auktoritet tyglar en underlydande (a.a.).

Sommer (2005) menar att den självklara auktoritära rollen som läraren tidigare delade med prästen, fadern och vuxen har förändrats till en lärarroll som kräver talang både på det personliga och yrkesmässiga planet. Förmåga att göra undervisningen intressant och glädjefylld och präglad av gott samspel. Idag behöver förskollärare vara rustade med förmåga att möta det moderna barnet som har tidig vana att argumentera, protestera och med egna förslag att vilja driva igenom sin vardag i förskola och skola (a.a.).

Emilson (2008) belyser en fostran med intersubjektiv karaktär det vill säga det finns ett ömsesidigt intresse mellan vuxen och barn för varandras synpunkter och handlande i kommunikation, där förskollärarens emotionella närvaro har en avgörande betydelse för mötet med barnet. Den vuxnas lyhördhet och känsla för vad barnet kommunicerar är viktiga beståndsdelar i samspelet. När leken blir ett pedagogiskt redskap för fostran, vävs demokratiska värden in i form av ömsesidighet, samförstånd och turtagning. Förskolan har en osynliga pedagogiska inriktning menar Emilson (a.a.). Fostranssituationer vävs in i lek och samvaro och sätts inte upp på agendan för en strikt synlig pedagogik. Det leder till att fastslagna maktstrukturer omvandlas till jämlikare situation mellan vuxen och barn, där den vuxne fortfarande har ansvaret för kvaliteten på samspelet men ger barnet stort utrymme för egna idéer och handlingar. Emilson (a.a.) menar att förskolefostran enligt läroplanen för förskolan vilar på samhällets mål att skapa goda medborgare med demokratiska värderingar.

Fostran kan bli en kommunikativ process när läraren möter barnet med respekt, intresse och medmänsklighet. Det kan jämföras med Strandberg (2006) som tar upp begreppet *social kompetens* och menar att det inte finns en standard tolkning av begreppet. I vissa sammanhang kan det betyda att det är något man bör kunna för att veta hur man uppför sig, eller en förmåga att vara vänlig och hjälpsam. Strandberg hänvisar till Vygotskij som menade att social kompetens finns från början i de allra flesta barn. Barnet är socialt kompetent från början det är samspelet med andra människor som utvecklar den kompetensen.

Enligt Landahl (2006) verkar avsikten med fostransarbete vara att forma barnet till att passa in i rådande ideal i enlighet med normer och värderingar. En annan del är att barnet ska få förståelse för hur dess beteende påverkar det som sker i nuet i samvaron med andra. Fjällström (2004) föreslår att fostran i förskola och skolan ska ha som mål att medverka till att utöver omsorgen bemöta barns behov, intressen och önskningsar forma dess karaktär och handlingar till något som är önskvärt i vårt samhälle.

Förskolan fick sin läroplan först 1998. Det är därför intressant att undersöka hur samhället förhållit sig till skolans uppgift vad det gäller fostran. Det torde finnas ett samband mellan formuleringen av skolans och förskolans läroplaner.

Den amerikanske utbildningsfilosofen John Dewey (1859-1952) har haft stor inverkan under hela 1900-talet på det nordiska skolsystemets pedagogiska filosofi (Fjällström, 2004; Imsen, 1999; Landahl, 2006). Den fick ett djupt fäste i svenska läroplaner menar Fjällström (2004). För Dewey var vägen till demokrati den progressiva filosofin, att skapa självständiga, självförverkligade, harmoniska människor genom personlighetsutveckling snarare än fostran. Först på senare tid har kritik mot Deweys progressiva filosofi tagit form i läroplanskommitténs utarbetande av nya läroplaner (a.a.). Kritiken var främst riktad mot uppfattningen att inläring sker efter mognadsstadier och bestämd av psykologiska och biologiska faktorer. Intresse hade väckts av nya forskningsresultat som visade att inläring i hög grad är beroende av sociala och kulturella förhållande (SOU 1992:94).

Den socio- kulturella skolan har påverkat och blivit mall för de moderna läroplanerna (Stensmo, 2007). Den vuxnas närvaro och engagemang har ett mycket grundläggande värde för barnet. Genom positivt samspel får barnet kunskap om kulturens mönster genom kommunikation och språk. Barnet blir praktikant hos trygga vuxna och kamrater med större erfarenhet i det sociala samspelet (Säljö, 2000). Det finns dock rester av fostransuppgiftens forna syn genom att betona vikten av att barnet självt ska uppmuntras till att ta ställning (Fjällström, 2004).

I 1969 års läroplan för grundskolan ersattes ordet fostran med personlighetsutveckling i enlighet med den progressiva filosofin Dewey representerade. Det skulle främja barnets självförverkligande genom dess egen förmåga. Det skulle skapa fria självständiga och harmoniska människor. Det visade sig att den förväntningen fick negativa följder i samvaron mellan elever (Fjällström, 2004). Enligt Landahl (2006) kan man se att fostranskravet på läraren har växlat något och gett oönskade bieffekter, exempelvis mobbing, under de perioder när fostran ansågs ligga utanför lärarens ansvar. ”Mobbingbegreppet föddes samma år som fostransbegreppet dog” (Landahl, 2006 s. 218). Sedan 1980 års läroplan för grundskolan är fostran med som begrepp igen men fortfarande med försiktig betoning menar Fjällström (2004). Förskolan fick ett styrande måldokument 1998. Där framgår fostran som en del i den pedagogiska verksamheten och i ett samarbete med hemmet.

Förskolans verksamhet skall präglas av en pedagogik, där omvårdnad, omsorg, fostran och lärande bildar en helhet. I samarbetet med hemmet skall barnens utveckling till ansvars-kännande människor och samhällsmedlemmar främjas. Förskolan skall vara ett stöd för familjerna i deras ansvar för barnens fostran, utveckling och växande. (Lpfö98, s. 8).

Samhällets intentioner att forma nya medlemmar till demokratiska medborgare formuleras i läroplanen för förskolan under rubriken *Normer och värden*.

Förskolan skall aktivt och medvetet påverka och stimulera barnen att utveckla förståelse för vårt samhälles gemensamma demokratiska värderingar och efterhand omfatta dem (Lpfö 98, s. 7).

Fjällström (2006) menar att politiker och andra beslutsfattare i hög grad har ansvar för samhällets fostran av barnen genom de läroplaner och skolplaner med fostransmål som de medverkar till att skapa för landet eller det lokala skolområdet. De ekonomiska ramar som skapas på politisk nivå påverkar också arbetet ute i förskolor och skolor (Imsen, 1999).

Lärande

Lärande är ett begrepp som är lättare att komma överens om än fostransbegreppet. Lärande innebär för de flesta människor att erövra ny kunskap. Synen på sättet att erövra den kan variera från tid till tid och samhälle till samhälle.

Säljö (2000, s. 22-23) menar att lärande ur ett sociokulturellt perspektiv innefattar tre samverkande företeelser:

1. Utveckling och användning av intellektuella, psykologiska och språkliga redskap.
2. Utveckling och användning av fysiska redskap/verktyg.
3. Kommunikation och de olika sätt på vilket människor utvecklats formen för samarbete i olika kollektiva verksamheter.

Säljö (a.a.) pekar på det västerländska synsättet på lärande där *inläring* har haft ett betydande värde i historien. Inläring signalerar att det handlar om att något skall *inhämtas* och i undervisande fall har det inneburit att den passiva eleven har mottagit kunskap från läraren som överfört information. Den ena parten lyssnar den andre talar. Säljö (a.a.) menar att ur ett sociokulturellt perspektiv är det genom dialog mellan människor som erfarenheter och ny kunskap erövrats.

Under avsnittet *Utveckling och lärande* i läroplanen för skolan betonas avsikten från samhället att fostran och lärande ska gå hand i hand. I takt med nya forskningsrön kring de yngre barnens lärande har intresset för barns inneboende kompetens ökat. Läroplanen för förskolan (Lpfö 98) pekade ut riktningen. Barn ska redan i förskoleåldern få stimulans i sin språkliga och kommunikativa utveckling. Barnets nyfikenhet för matematiska begrepp och skriftspråket ska stimuleras.

Emilson (2008) menar att fostran och lärande uttrycks som två parallella uppdrag i förskolans läroplan. Fostran innefattar att ge barn förståelse och kunskap om samhällets värderingar. Lärande handlar uteslutande om kunskaper och färdigheter. Emilson (a.a.) menar att fostran och lärande är beroende av varandra. Fjällström (2004) frågar sig om fostransbegreppet bör skiljas från lärandebegreppet och menar att det är norm i Sverige.

Fostran avser elevernas värderingar, karaktär och beteenden. Lärande avser elevens kunskaper och färdigheter.

Det finns likheter och skillnader i skolans och förskolans uppdragsformulering men förskolan ska ha starkare fokus på lärande än tidigare i historien. Det ligger också en betoning på vikten av samspel.

Lärande skall baseras såväl på samspelet mellan vuxna och barn som på att barnen lär av varandra. Barngruppen skall ses som en viktig och aktiv del i utveckling och lärande (Lpfö 98, s. 6).

Emilson (2008) och Fast (2007) belyser vikten av den vuxnes förhållningsätt i samspelet med barnet. Emilson (a.a.) menar att när den vuxna strävar efter att mötas i dialogen i ett jämlikt förhållande, en symmetri, mellan barn och vuxen kan ett lärande ske. Den vuxna tar ansvar för att innehållet i dialogen har ett kunskapsvärde men också hur det ska kommuniceras för att väcka eller bli en del av barnets intresse. Ett dilemma kan uppstå mellan ett auktoritärt och ett demokratiskt förhållningsätt. Lärarens uppdrag vilar på ett myndighetsansvar å ena sidan å andra sidan ska barnet mötas med respekt under demokratiska förhållanden. Genom att skapa en balans mellan att vara en auktoritet och ett demokratiskt förhållningssätt kan barnets integritet respekteras (a.a.).

Fast (2007) studie av sju barn som lär sig läsa, visar vikten av att läraren är lyhörd och intresserad av barns tidigare erfarenheter och erfarenheter utanför skolan som en grundläggande faktor för att ett lärande ska ske på bästa sätt. Studien visade också på asymmetri i förhållandet mellan lärare och elev genom lärares motvilja att lyssna på barns tidigare erfarenheter och värdering av vilka erfarenheter som är värda att ta hänsyn till eller intressera sig för inom skolans ramar.

Förändringen av förskolans pedagogiska arbete

Historien pekar på att fostran och lärande har följts åt i skolans tradition med visst motstånd från lärarens sida att se fostran som en del i sitt uppdrag (Landahl, 2006). Förskolans tradition är omsorg och fostran. Förskolläraren står nu inför kravet att förskolan ska vara en verksamhet med ett lärande mål. Det har också tillkommit ett krav på att vuxna har ett ansvar för sitt förhållningssätt gentemot barnen och att det är av avgörande betydelse för barns lust till lärande.

Enligt Pramling Samuelsson och Sheridan (2006) bär olika förskollärare med sig olika synsätt på barn och pedagogiskt arbete. Det får konsekvenser för de barn som vistas i förskolan i form av olika sätt att bli bemötta och form av stimulans. Förskollärare som arbetar i dagens förskola har en gemensam nämnare att arbeta utifrån, Lpfö98, men att hitta arbetssättet är inte en lätt och självklar övergång.

Vid omorganisationer och omstruktureringar tar det tid innan intentionerna syns i det praktiska arbetet. Processarbete är tidskrävande. Det är en omöjlig handling att från den ena veckan till den andra frångå ett väl inarbetat mönster i en praktik. Det krävs information, utbildning och tid för diskussion samt reflektion för ett förändringsarbete.

Folkesson (2004) sakkunnig inom skolutvecklingsområdet menar att en av svårigheterna när det gäller utveckling inom den egna verksamheten i skolsammanhang är bristande erfarenhet i att systematiskt samla in information om ett problem och att systematiskt vända och vrida på sina erfarenheter och kunskaper kring frågor. Ofta ligger bara lång och beprövad erfarenhet till grund för att bedöma om ett område fungerar eller inte.

Söderström (2004) menar att slumpen ofta får avgöra ett handlande när ett problem inom en verksamhet har uppstått. Hon menar för att erfarenhetslärande ska ge

upphov till ny kunskap behöver den välkända kunskapen diskuteras och reflekteras omkring på ett distanserat sätt. För att kunskaper inte ska betraktas som personliga utan generella och användas för att nå en problemlösning krävs det att läraren vågar ställa sig utanför sitt eget handlande och kritiskt titta på och systematisera den kunskap som kommer ur diskussioner och reflektioner. Många lärare upplever att det finns för lite tid att diskutera konkreta problem i pedagogiska samtal erfar Söderström (a.a.).

Säljö (2000) beskriver hur ett samhälle kan förklaras som sammansatt av olika verksamhetssystem, en samling verksamheter som skola, rättsväsendet, sjukvård med mera, som vuxit fram till ett fungerande samhälle. Det återskapas genom de handlingar och operationer människor utför i systemet. Handlingarna har som mål att återskapa verksamhetssystemet. Operationer är de rutinmässiga delar av en enhet som utförs för att genomföra handlingen.

Säljö (a.a.) menar att ett verksamhetssystem är en produkt av människors handlingar. I samarbete och genom kommunikation och fysiska handlingar återskapas systemet ständigt. Verksamhetssystemen genomgår förändringar och det finns olika uppfattningar som ger upphov till olika sätt att utföra handlingar inom systemet. Trots det är ett verksamhetssystem förhållandevis stabilt.

Förskolan är ett verksamhetssystem i vårt samhälle som är påverkat av olika synsätt på pedagogiska traditioner. Det har visat sig i skilda handlingar av förskollärare i förskolan. De handlingar som utförs i verksamhetssystemet menar Säljö (a.a.) bidrar till att återskapa det. Operationer är de handlingar som blir automatiserade, görs på rutin och de får ingen större uppmärksamhet. Det kan tolkas som att inarbetade traditioner och kulturella mönster är svåra att förändra men också att det går att förnya kunskap och förändra handlingar när någon tar initiativ till att problematisera ett område (a.a.)

Emilson (2008) menar att målformuleringarna i Lpfö 98 varken förordar att reproducera ett auktoritärt förhållningssätt eller ett handlande utifrån bestämda strategier. Läroplanen förmedlar att synen på barnet ska vara ett barn som kommunikativ medkonstruktör av sin egen kunskap.

Fasts (2007) problematisering av hur barn intresserar sig för skriftspråket när det förknippas med något intresse utanför skolans verksamhetssystem kan användas för att studera hur förskollärare uppmärksammar vad som händer i barns lärande på förskolan. Det de kommunicerar av tidigare erfarenheter och livsvärden får gehör genom en lyhörd förskollärare.

Sammanfattningsvis pekar tidigare forskning på att fostran och lärande är beskrivna som två olika spår i skolans och förskolans läroplaner. Förskolans verksamhetssystem har genomgått en förändring från tyngdpunkten på omsorg och fostran till en uttalad pedagogisk verksamhet. Verksamheten är också präglad av olika synsätt på pedagogik. Hur har det påverkat arbetet i förskolan?

Syfte och frågeställning

Syfte med studien är att undersöka hur förskollärare ser på sin roll som fostrare och medskapare av kunskap i 2010-talets förskola.

Frågeställning

Utifrån ovanstående syfte kommer följande frågor att besvaras:

- Hur hanterar förskollärare övergången från rådgivande mål till styrande mål inom sitt verksamhetssystem?
- Går det att titta på inarbetade rutiner och göra om dem till medvetna handlingar för att uppnå en förändring i verksamheten?
- Hur ser förskollärare på fostran och lärande i förskolan idag?

Metod

I metoddelen ges en bakgrund till valet av analysinstrument. Val av metod, genomförande, validitet, urval, etiska hänsyn beskrivs.

Sociokulturellt perspektiv

Empirin har analyserats ur ett sociokulturellt perspektiv för att studera vad som händer i mötet mellan människor i ett lärande och fostrans förhållande. Förskolan är en mötesplats mellan människor. Samtidigt en miljö där samhället förväntar sig att det sker ett specifikt lärande och fostran. Intresset är inriktat på hur förskollärare upplever ett förändringsarbete inom sitt yrkesområde. En förändring från rekommendationer till styrning av en verksamhet och hur det påverkar praktiken att ge barn en bra utbildningsstart i det livslånga lärandet. Säljö (2000, s.18) menar:

Utgångspunkterna för ett sociokulturellt perspektiv på lärande och mänskligt tänkande/handlande är således att man intresserar sig för hur individer och grupper tillägnar sig och utnyttjar fysiska och kognitiva resurser.

Sett från ett sociokulturellt perspektiv är det som människor verkligen gör som studeras. Människors handlingar sker alltid i ett sammanhang och är inte enbart styrt av deras inre tankevärld. Säljö (2000) vänder sig mot att det är någons tankar eller tänkande som studeras. Han menar att det är ett vanligt antagande när intervju används som metod, att utgå ifrån att det är människors förståelse av begrepp som undersöks. Det stämmer inte överens med ett sociokulturellt synsätt. Det är vad människor uttrycker i text eller säger i ett sammanhang som är intressant att undersöka. Med det perspektivet blir intervjun ett redskap för att studera vad människor kommunicerar kring olika frågor som sedan kan analyseras och förstås.

En kultur är i ständig förändring. Mönster skapas, återskapas och nyskapas. De påverkas av de människor som lever och verkar där. Människan har format *redskap* av olika slag till sin hjälp att utveckla ett samhälle. Redskapen är *medierade*, det vill säga en brygga till världen omkring oss. I vår kultur har vi skapat verksamhetssystem som är resurser för att i samverkan med andra återskapa och utveckla vårt samhälle (Säljö, 2000).

Det centrala i det sociokulturella synsättet hur människan lär och utvecklas kan ledas tillbaka till bland andra den ryske psykologen Lev Vygotskijs (1896 -1934) kultur-historisk psykologi. Vygotskij menade att allt lärande sker i situationer eller i sammanhang där individen upplever en mening med lärprocessen och resultatet av det som sker (Stensmo, 2007).

Specifikt är också uppfattningen att det är aktiviteter som sker i ett *sammanhang* som är avgörande för lärande processer, inte vad som äger rum i varje människas tankevärld. Vygotskijs ansåg att lärande är inre processer, alltså tankearbete som är en följd av yttre upplevelse tillsammans med andra. Barnet får del i kulturen på två plan först på det sociala där barnet tar del av kulturen och dess redskap i samarbete med erfarna kulturinnevånare, andra barn eller vuxna. Sedan på det psykologiska planet när barnet bearbetar intryck och upplevelser i sin inre tankevärld. Barnets tillägnande av de kulturella redskapen är således beroende av intryck från meningsfulla sammanhang i samspel med andra (Strandberg, 2006; von Tetzchner, 2005).

För att analysera hur förskollärare ser på lärande och fostran i förskolan används begreppen kommunikation, samspel, situation, sammanhang och förmedling.

Datainsamlingsmetod – Intervju

Intervju valdes som datainsamlingsmetod för att det var av intresse att få så beskrivande svar som möjligt av respondenternas erfarenheter och handlingar. En avsikt med vald metod är att respondenternas beskrivning av tankegångar kring upplevelser och arbetssätt kan leda till att fler inom förskolans verksamhet har möjlighet att känna delaktighet och känna igen handlingar, situationer och mönster i sin egen vardag.

Halvstrukturerad intervjumetod ansågs mest lämplig. Det är en intervjuform som baseras på ett fåtal huvudfrågor som ger en möjlighet för respondenten att utveckla sina svar och intervjuledaren kan ställa följdfrågor så att svaren blir mer djupgående.

Intervjun får formen som ett samtal (Stukat, 2005).

Om intervjufrågorna blir för flexibla i ordning och formulering kan det minska jämförbarheten mellan respondenternas svar (Cohen, Manion & Morrison, 2008). För att undvika det skisserades frågorna i förväg. Det hjälpte till att hålla intervjun inom det område som var tänkt att undersökas (a.a.). Grundläggande begrepp i analysinstrumentet ingick i frågeformuläret och markerades med fetstil för att höja säkerheten för att de kom med i alla sex intervjuerna. Det bidrog till att insamlat material från varje respondent kunde specificeras och systematiseras.

Alla intervjuer spelades in på en bandspelare och en diktafon. Anledningen att två inspelningskällor användes var att säkerställa att inga tekniska missöden skulle störa intervjun och den senare bearbetningen av den. För att undvika ett överraskande obehag som en bandupptagning kan innebära för vissa personer framgick det i informationsbrevet som respondenterna fick vid förfrågan om de ville delta i studien att intervjuerna skulle spelas in.

Fördelen med att spela in intervjuerna var att kunna rikta uppmärksamhet mot respondenten under intervjun. Med ögonkontakt och gester kunde respondenten uppmuntras att föra sitt resonemang vidare (Stukat, 2005). Intervjuledaren har ansvar för att intervjun blir så avslappnad och behaglig som möjligt för respondenten och att energin i samtalet kvarstår genom hela intervjun (Cohen et al., 2008).

Enligt Stukat (2005) och Cohen et al. (2008) är det viktigt att intervjun sker i en lugn, trygg och ostörd miljö. Fem av intervjuerna gjordes på respektive förskola i en miljö som respondenterna valt och var trygg i. Fyra respondenter hade valt ett litet samtals rum avskilt från resten av förskolan. En intervju genomfördes i ett stort rum som fungerade både som lektrum och matrum. Alla barn var ute och lekte tillsammans med annan personal. Intervjun gick att genomföra utan avbrott. En intervju genomfördes i respondentens hem av det skälet att det var svårt att hitta en lugn plats på förskolan.

Intervjun inleddes med en presentation av syftet och bakgrunden till undersökningen genom en kort beskrivning av förändringen från *Pedagogiska programmet* som var ett rådgivande dokument för det pedagogiska arbetet i förskolan till *Läroplanen för förskolan (Lpfö 98)* som är ett styrande dokument.

Respondenten fick intervjufrågorna (Bilaga 1) skriftligt vid intervjutillfället. Intervjuerna bearbetades efteråt genom transkribering. Det vill säga skrevs av i sin helhet med undantag för vissa delar som ansågs vara av mindre betydelse för resultatet. Det gav en viss tidsbesparing (Stukat, 2005). Därefter kunde svaren jämföras, tolkas och analyseras.

Genomförande

För att bli säker på analysverktyget lästes Säljö (2000) noggrant och kompletterades med Säljö (2005) och Strandberg (2006). Därefter utarbetades ett frågeformulär (Bilaga 1) anpassat till en halvstrukturerad intervjumetod. Tre huvudfrågor med underfrågor som stöd till fördjupning av intervjuvaren skapades.

Varje förskolas enhetschef ringdes upp och tillfrågades om det fanns intresse att delta i studien. Enhetschefen gav förslag på respondenter. På tre av förskolorna togs kontakt med respondenterna per telefon. På den fjärde förskolan tog enhetschefen kontakt med respondenterna och återkom med besked per telefon.

Ett informationsbrev (Bilaga 2) skrevs och skickades ut till samtliga respondenter. Respektive respondent ringdes upp några dagar senare för att boka lämplig tid för genomförandet av intervjun. Alla intervjuer genomfördes under en veckas tid. Transkribering skedde fortlöpande fram till analysdelen av studien.

Urval

Urvalskriterium var att respondenterna var yrkesverksamma förskollärare. De kommunala förskolorna valdes ut med stor geografisk spridning inom samma kommun för att inte alla respondenter skulle känna varandra och intervjuaren. Med beaktande att intervjuer av djupgående karaktär för att undersöka personers uppfattning är tidskrävande att bearbeta, valdes sex respondenter som ett rimligt antal att intervjua inom tidsramen för det här examensarbetet.

Urvalet ledde slumpmässigt till en åldersspridning på respondenterna som gav intressant information om förändringar i arbetssätt och syn på barn i förskola och samhälle över en längre tidsperiod. Slumpen avgjorde också att tre av respondenterna arbetade på småbarnsavdelningar, ett - tre åringar. Två arbetade på storbarnsavdelningar, tre - fem åringar. En arbetade i blandad åldersgrupp, ett - fem åringar.

Validitet

Den kritik kvalitativ forskning fått på validitetskravet det vill säga den trovärdighet forskningen kan ha när det är få personer som deltar menar Folkesson (enligt Lincoln & Guba, 1985 s.118), får ett sant värde när respondenterna i en studie känner igen data de bidragit med och forskarens tolkning är trovärdig. Stukát (2005) påpekar att genom att forskaren noggrant beskriver resultatet i studien och drar paralleller till andra liknande situationer kan andra inom samma praktik relatera till egna erfarenheter och göra jämförelser som leder till ny kunskap.

Etiska hänsyn

Etiska överväganden har gjorts under den här studien för att deltagarna i studien ska skyddas och känna sig trygga. Inledningsvis togs kontakt med enhetschefer på varje förskola för att söka respondenter. När en undersökning inte innehåller privata eller etiskt känsliga frågor kan samtycke inhämtas av företrädare för respondenten (Stukát, 2005).

Därefter skickades ett informationsbrev (Bilaga 2) med en förfrågan om förskolläraren ville delta i studien. Syftet med studien framgick och att deltagandet var frivilligt och anonymt och kunde avbrytas när som helst. Det är viktigt för deltagare i en studie att känna frihet att när som helst kunna avbryta sin medverkan utan att känna obehag eller samvetsqual inför intervjuaren (Cohen et al., 2008). Respondenten ska veta syftet med studien och hur deras medverkan ska användas i resultatet (Stukát, 2005). I informationsbrevet fanns information att intervjun skulle bandas. Alla

respondenter hade möjlighet att tänka efter några dagar innan de samtyckte till att delta i studien och att intervjun spelades in på band. Alla accepterade villkoren. Ingen av respondenterna ville avbryta deltagandet i studien.

Respondenten fick vid intervjutillfället muntlig information om att konfidentialiteten inte helt uppnås vad gäller deras medverkan eftersom respondenternas enhetschefer har tillfrågat dem om de vill delta och inget krav på tystnadsplikt har krävts av cheferna angående respondentens deltagande. Enligt Stukát (2005) är det nödvändigt när en rapport innehåller etiskt känsliga uppgifter. Inga namn, personuppgifter eller etiskt känsliga avsnitt finns med i det insamlade materialet. Respondenternas födelseår och examens år finns med som information i datamaterialet men kan inte kopplas samman med någon persons intervjusvar. Anonymitet innebar att intervjusvaren inte kan härledas till person i undersökningens resultat. Alla respondenter godtog det. Konfidentialitet garanteras när det gäller datamaterialets innehåll som endast bearbetas av intervjuaren. Materialet arkiveras i ett års tid och förstörs därefter så ingen obehörig kan nyttja det.

Vetenskapsrådets (2002) forskningsetiska principer angående informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet anses vara uppfyllda i den här undersökningen.

Resultat

I det här kapitlet kommer resultatet från intervjuerna av de sex förskollärarna att presentera. De flesta av citaten är inte exakt återgivna de är en aning omformulerade för att underlätta flytet i texten. Den sammanhållna texten är en beskrivning sammanfattad av respondenternas svar. Varje avsnitt avslutas med en kort analys av resultatet. Rubrikerna har formats efter frågeformulärets frågor.

Respondenternas syn på fostran och lärande

Fostran menar fler av respondenterna handlar om att förmedla ett beteende som är socialt önskvärt. Fostran är att skapa goda medmänniskor i samhället. Barnet får lära sig ta ansvar för sitt handlande genom att få hjälp av en vuxen eller en kamrat med att se på och diskutera konsekvenserna av det. Fostran handlar om förhållningssätt, att vara en god förebild för barnen. Genom att barnet upplever både vad den vuxna säger och gör blir det tydligare vad som förväntas av alla som vistas i en grupp. En av respondenterna säger:

Det handlar om att man är intresserad, engagerad och ser vad barnen är intresserade av. Jag vill ge barnen redskap.

Lärande och fostran bildar en helhet i förskolan menar de flesta av respondenterna. Det ingår i uppdraget, påpekar en av dem. Det är något som sker i alla situationer. Den vuxna har ett ansvar att vara delaktig ge barnen redskap för hur man uppträder i olika situationer. Det ger barnet den viktiga tryggheten de behöver känna i en grupp. Den vuxna stödjer barnet i att ta ansvar för sitt handlande och visa hänsyn mot kamrater. Om inte den vuxna är där och ser vad som händer och hjälper till i konflikter kan det bli en obehaglig miljö för en del barn.

En respondent anser att det har blivit större fokus på fostran idag, att mycket tid går åt till att fostra barnen att träna socialt samspel. Det handlar mycket om att visa respekt för varandra. Den vuxna måste uppträda respektfullt mot barnet för att den känslan ska förankras och bli en del av barnets förhållningssätt. Två av respondenterna menade att man inte nämner ordet fostran idag det beskrivs mer som omsorg och lärande. Fostran har en negativ klang (Jmf. Fjällström, 2004)

Lärande i förskolan menar fler av respondenterna är att medverka till att barnen får en god självkänsla. Förskolläraren bidrar till barnets förmåga att våga tro på sig själv genom att sätta ord på de framsteg barnet gör och tillsammans uppmärksamma barnets nyvunna kunskap. Det stärker självkänslan. För små barn kan det handla om förmågan att kunna klä på sig själva. De uppmuntras att bli självständiga och klara av saker själva.

Förskolan betyder mycket för många barn. De träffar andra barn och de bidrar till att locka fram varandras lärande. Barnen upptäcker något nytt, de kan plötsligt rita något de inte kunde förut. De intresserar sig för att skriva ord och ljuda. Det ska vara roligt att lära sig nya saker vi vuxna ska finnas som hjälp och stöd och lotsa barnen framåt och möta dem på den nivå de befinner sig.

Det är viktigt att vara tillsammans med barnen och lyfta fram allas åsikter och visa intresse för varje barns frågor. Det är roligt att se att barn lär av varandra oavsett ålder. En treåring som kan räkna till tjugo på engelska får mycket uppmärksamhet av äldre barn som vill få hjälp att lära sig att räkna på engelska de också (Jmf. Emilson, 2008).

En av respondenterna belyser att lärandet pågår hela dagen i alla situationer men att det i vissa sammanhang skulle vara bra att kunna sitta ner och resonera med barnen i lugn och ro i mindre grupper när barnen ställer frågor om hur saker fungera. Idag höjs den fria leken av många som en viktig lärande situation. Men barn vill också få möjlighet att ha en vuxen och några kamrater att resonera med och utvidga andra kunskaper i lugn och ro.

Det finns ett fokus på matematik och språkutveckling i den kommun som respondenterna arbetar. Många förskollärare tror att det lärandet måste ske under vissa planerade former menar en av respondenterna. En viss rädsla för att lärande i förskolan ska anta mer skolknade former finns men också motsatsen att lärande skall inkräkta på barnets lekmöjligheter. Vi som arbetar i förskolan behöver bli mer medvetna om och använda möjligheterna till fostran och lärande i vardagssituationerna påpekade fler av respondenterna.

Standberg (2006) och Säljö (2000) påpekar att det är i olika former av interaktion det vill säga när vi gör något tillsammans med andra som vi kan utveckla våra färdigheter. Först lär barnet tillsammans med någon sedan kan barnet göra själv. Vygotskij kallar detta den proximala utvecklingszonen, den zon som ger möjlighet till vidareutveckling. Barnet utmanas att pröva något det ännu inte kan men vill kunna (a.a.)

Respondenternas syn på fostran och lärande i förskolan förr och nu

Vid en jämförelse mellan förskolepedagogiken före införandet av Lpfö 98, och efter införandet svarar en av respondenterna att det finns en större öppenhet gentemot varje barn idag. Förr fanns ett envägstänkande där den vuxna skulle fylla barnet med kunskaper. Man planerade samlingar och aktiviteter utan att utgå från barnets intressen. Barnet hade inget inflytande över situationen. Vikten av att ta vara på barnets intresse har blivit mycket större.

Idag är det en helhetssyn som gäller. Det ska finnas en medvetenhet i alla situationer om vad barnen gör. Förut skulle förskolläraren förmedla kunskap och barnen skulle ta in den. Idag ska förskolläraren finnas som stöd och hjälp i en dialog mellan barn och vuxen eller mellan barn och barn det är då nya erfarenheter och kunskaper vinnas. En respondent säger:

När barnet får stöd av en vuxen att ta ansvar och förstå konsekvenser av sitt handlande sker en typ av lärande.

Respondenterna upplevde att fostran och lärande bildar en helhet. Fostran är också ett lärande. Den vuxnas betydelse i sammanhanget betonas av en respondent:

Jag är den vuxne som är där och ska göra miljön och dagen trevlig för barnen. Om inte jag är där och hjälper dem att ta ansvar både för sig själva och sina kompisar och visa vad hänsyn innebär, då blir inte förskolemiljön trevlig och lärande. Om inte vi vuxna är där och ser vad som händer kan det bli en väldigt obehaglig miljö för en del barn.

Förändringen när det gäller synen på lärande före läroplanens tillkomst och efter, ligger främst i att de vuxna har släppt kontrollen över lärande situationen till förmån för barnets intressen. Tidigare levde man i tron att kunskap skulle fyllas på i särskilda situationer, särskilt samlingen anges som en viktig lärande situation. Idag behöver förskolläraren ha en medvetenhet om varje individs intressen över dagen och tillsammans med kamrater. Förskolan är till för alla barn. Innehållet ska anpassas och

alla barn ska delta på sina villkor. Fokus ligger på att se barnets förmågor i stället för brister som det var förr.

Respondenterna betonar att den vuxnes förhållningsätt är en betydande del i fostran av barnet. Barnet ser och hör hur den vuxna agerar i olika situationer och uppfattar vad som är socialt accepterat uppförande i förskolan (Jmf. Fjällström, 2004). Vuxnas närvaro både i form av lotsning i olika situationer, lyhördhet, förmåga att läsa av situationer och mental närvaro genom att delta i samtal och lek ses också som betydande faktorer för lärande och fostran idag menar respondenterna.

Grunden till det livslånga lärandet är ett stort ansvar i förskolan menar respondenterna. Att jobba med att stärka barnets självkänsla genom att möta varje individ där den befinner sig i sin utveckling och att bli sedd och bekräftad, kan stärka individen att våga pröva nya saker, våga uttrycka sin åsikt och sina önskingar genom hela livet. Det är av avgörande betydelse för barnens utveckling att de trivs och har roligt.

I läroplanskommitténs huvudbetänkande (SOU 1992:94) menar man att det är viktigt att stödja barns utveckling av självförtroendet. Genom att barnet utvecklar en förståelse och kunskap kring olika begrepp ger det styrka att ”våga uttrycka sig, att ha något att uttrycka och ett verktyg för att kunna formulera sig” (a.a. s. 42).

Det finns ett samband med *dialogpedagogikens* intentioner (SOU 1997:157) när några av respondenterna diskuterar vikten av dialogen mellan vuxen och barn. Men det sociokulturella synsättet på lärande, att se styrkan i hur barnet genom samspel, språk och kommunikation tillägnar sig kunskaper i sin kultur som nu är förankrat i läroplanen för förskolan verkar ha ett starkt fäste i alla respondenters medvetande. Det intersubjektivt tänkande det vill säga att i ett möte mellan två individer där det finns ett ömsesidigt intresse av vad den andre har att säga och fråga är också starkt befäst hos de sex respondenterna.

Rutinsituationer, lek och planerad aktivitet

Vid frågan om det är någon särskild situation eller sammanhang som upplevdes som både fostrande och lärande svarade, alla respondenterna måltiderna. Därefter kom påklädningen.

Rutinsituationer får barnen att känna trygghet.” Förutsägbarheten skapar lugn. Vi vuxna vet vad vi ska göra” menar en av respondenterna. Måltiden nämnde de flesta respondenterna som en av de mest lärorika situationerna eller sammanhangen under en dag på förskola. Här finns möjlighet till samtal. Språket utvecklas genom möjligheten att samtala kring olika saker. Barnen kan samtala om hur mycket mat de ska lägga upp samtidigt som de tränar att ta till sig en portion. De kan diskutera mängden vatten som de håller upp i glaset samtidigt som de tränar tekniken att hålla från tillbringaren till glaset måtta rätt med både ögon och händer. I samband med maten kan barnet också få små uppgifter att ansvara för. Duka, torka av och presentera maten för sina kamrater. Språket tränas, kommunikationen blomstrar. Vid måltiden får man en stund i en mindre grupp där man kan prata mer ostört med varandra. Samtidigt övas sociala samspelsregler, turtagning, hänsyn och trevligt bemötande. Det skapar trygghet. Det blir både fostrande och lärande.

Påklädningen i hallen är en annan situation som betecknas som lärande och fostrande av flera av respondenterna. Om man slussar ut barnen i mindre grupper finns stora möjligheter till samtal och utvidgande av barns och vuxnas kunskaper i mötet under det att kläderna kläs på. Barnen får utrymme att berätta, förklara, fråga och

diskutera både med kamrater och med den vuxne som finns med i hallen. Rutinsituationerna är ryggraden i verksamheten menar alla respondenterna. En respondent säger:

När vi har våra rutiner försöker vi att ta det så lugnt som möjligt. När vi ska gå ut Till exempel att de får klä på sig själva och få den tiden att klä på sig själv de som kan det.

Regellekar är samspelsträning ansåg fler av respondenterna. Att följa regler är att ta en roll, att förstå och följa turtagning. Barnet lär sig också hänsyn och omtanke om andra. Barnet kan inte lämna leken så fort det själv fått ha huvudrollen, då förstörs spänningen för kamraterna. Barnet måste delta hela leken igenom och förstå att det är spelets regler.

I den så kallade fria leken där barnen leker tillsammans och skapar egna regler, teman och händelseförlopp får de möjlighet att bearbeta och utveckla sin kunskap.

I leken praktiserar barnen intryck de tagit till sig. De får språkliga utmaningar. De provar sina sociala färdigheter. Ibland behöver vi vuxna vara med som förebild och introducera leken, säger en av respondenterna.

Planerade aktiviteter i form av skapande kan presenteras och genomföras tillsammans med en barngrupp vid ett tillfälle. Barnen vill sedan göra det flera gånger och utveckla med sin egen fantasi och förmåga. Vuxna ger impulser. Genom att pröva flera gånger gör barnet kunskapen till sin egen (Jmf. Strandberg, 2006; Säljö, 2000).

Alla respondenter uppgav måltiden som en källa till fostran och lärande. Här finns en zon för möjlig utveckling. Barnet deltar i ett sammanhang som är lika varje dag. Det skapar trygghet. Barnet kan studera hur den vuxna och mer erfarna kamrater betar sig. Den vuxna ger barnet uppgifter som barnet undan för undan klarar av. Samtalet finns det också plats, tid och ro för.

I *Barnstugeutredningen* (SOU 1972:26. s. 204) påtalas vinsten av att organisera påklädningen i smågrupper för att lotsa ut barnen i etapper. Barnen får möjlighet att avsluta sin aktivitet inomhus och kommer snabbare igång med en aktivitet utomhus. Det ger även möjlighet till självständighets fostran. Här anas en rest av det progressiva tänkandet att barn ska vara självständiga så fort som möjligt.

Leken betonas som en viktig källa till samspelsträning och praktik för den. Resultatet visar att det finns en medvetenhet hos respondenterna om vilket lärande som sker i olika sammanhang och situationer över dagen i förskolan.

Språkets, kommunikationens och samspelets betydelse för fostran och lärande.

Alla respondenter svarade att språket är viktig för det hjälper oss att förstå andra och att bli förstådda. Några av respondenterna betonade att språklig utveckling kommunikation och samspel hör ihop. De små barnen som ännu inte har ett utvecklat språk, kommunicerar genom att studera kroppsspråket, ansiktets mimik och att härma. Det är viktigt att vuxna är tydliga med kroppsspråket och har en medvetenhet om vad kroppen kommunicerar. Barnet läser av vad andra människor kommunicerar med kroppen menar en av respondenterna. Att säga att ett barn är gulligt samtidigt som den vuxna ser arg ut fungerar inte. Barnet uppfattar direkt det motsägelsefulla i den situationen. Det kan leda till en otrygghetskänsla anser en av respondenterna. Barnen behöver vuxna omkring sig som exponerar dem för språket, det vill säga använder språket aktivt i kommunikationen. Barnen får på det sättet tillgång till många begrepp och ord i sammanhang där det får prova och uppleva dem med sin kropp. En respondent uttryckte detta: ” Vi smakar på orden lyssnar på varandra. Vi vuxna använder ett positivt språk”.

Språket är viktigt ur en samhällssynpunkt, för i stort sätt bygger allt på att vi ska kunna använda språket att kommunicera med i dagens samhälle. Internet är ett verktyg för kommunikation som kräver förmåga att hantera språket både skriftligt och i talad form.

Läsning ur böcker eller sagoberättelser med riktiga figurer är en källa till språklighet. Flera av respondenterna angav svårigheter att hitta lugn och ro för sagoläsning eller samtal i de allt större barngrupperna. Det är också ett ständigt ljud omkring oss som försvårar för individen att uppfatta språket.

Kommunikation är ett sätt att hitta in till varje barn. Genom kommunikation kan relationer skapas det gör att barnet kan känna tillit till den vuxna och att samspelet mellan kamrater underlättas av förmågan att kunna använda språket menar fler av respondenterna. Vikten av ömsesidighet i kommunikationen belyser en av respondenterna:

Jag visar intresse för deras leksaker när de visar och berättar om dem. Om jag visar intresse för deras värld tror jag att de kan fattar intresse för min värld. Det är ett sätt att skapa förtroende. Fanns inte den respekten för barnet tror jag inte att de skulle lyssna på mig.

Respondenterna belyser vikten av att språket och kommunikationen får ett stort utrymme under banens vistelse i förskolan. Den vuxna måste vara medveten om de signaler hon själv sänder ut och vara uppmärksam på de signaler barnen sänder mellan varandra.

Redskap och verktyg för fostran och lärande

Svararen mellan respondenterna skiljde sig mest åt i den här frågan. Språket är ett verbalt verktyg för det barn som använder och har ett utvecklat språk. Det vetgiriga barnet använder sin nyfikenhet och kreativitet som verktyg. Starka sidor hos en individ blir dess verktyg. Den egna kroppen är ett verktyg för lärande. Genom musik, drama och rörelse får barnet tillgång till mycket lärande. Den vuxna är ett verktyg för barnet att komma vidare i sin utveckling.

En form av verktyg är att genom bilder tydliggöra begrepp. I en förskola hade man arbetat med homonymer det vill säga ord som är exakt likadana men har skilda betydelser. Krona – Krona och Napp – Napp till exempel. Barnen kunde förstå principen för det genom bilden och samtalen kring bilderna. Det ledde till en stor kreativitet bland barnen att finna nya homonymer.

Papper, pennor, kriter, saxar, färg, bokstäver, siffror, böcker, dockvrå, klossar, bondgårdsdjur, bilar och dragleksaker nämndes som verktyg för fostran och lärande. En respondent nämnde datorn. Hon menade att det finns en sorts rädsla i förskolan att ta in datorn som verktyg. Förskollärare kan förväntas visa intresse för de redskap för lärande samhället har skapat eller snarare människan skapat för sin egen utveckling.

Orsaken till de spridda svaren kan ligga i en ovana att betrakta material i förskolan som verktyg för fostran och lärande. Ur ett sociokulturellt perspektiv visar svaren att det finns en undermedvetenhet hos respondenterna både om fysiska och intellektuella redskap/artefakter för fostran och lärande. Säljö (2000) menar att med hjälp av både fysiska och intellektuella redskap hanterar vi våra olika sociala erfarenheter. Det kan vara förmågan att bygga ihop en legobil efter en ritning eller förmågan att förklara sin ilska istället för att slåss.

Miljöns betydelse för fostran och lärande.

Respondenterna beskrev att det ska vara spännande med miljön. Det ska finnas rofyllda ställen att krypa in på för barnen. Möjlighet att bygga med lego eller klossar och få hålla på länge utan att bli störda av städning till exempel. Material som stimulerar intresset för bokstäver och siffror ska finnas i barnens höjd. Det är viktigt att den vuxna tar ansvar för att materialet kommer tillbaka på samma ställe efter leken och att det ser ordentligt och inbjudande ut. Materialet ska vara tillgängligt för barnen att hämta för att barnet ska känna lust eller intresse att arbeta eller leka med materialet. En av respondenterna betonar att det ska finnas utrymme för att barnet ska kunna röra sig och ha livligare aktiviteter. Där fyller utemiljön en stor funktion för lärande. En kuperad terräng och cyklar, gungor och rutschkana som ger möjlighet att utmana sin kropps färdigheter menar respondenten.

Miljön behöver inte vara uppbyggd av bara det traditionella materialet. Att möta barnen i den lek eller de erfarenheter de leker med rekvisita som flyvästar badhanddukar och badrockar när de lekar simhall eller bad på stranden. Det både stimulerar och utvecklar leken att mer vardagligt material finns tillgängligt berättar en av respondenterna.

Den vuxnas engagemang och närvaro som en viktig del av barnets lärande miljö beskrivs av en respondent:

Miljön bör också vara utformad med säkerhet för att barnen ska få så stor rörelsefrihet som möjlig utan att de vuxna måste stoppa dem ofta för att det kan bli farligt. Materialet byts ut allt eftersom barnen behöver nya utmaningar. Knoppussel ersätts av ram- och inpassningspussel. Enkla memoryspel byts ut mot regelspel med tärning och kortspel. Den vuxna deltar inledningsvis i alla spel för att ge barnen förståelse för spelregler och hur man ska flytta pjäser eller hur många kort varje medspelare ska ha. Så småningom klarar barnen av att spela själva och kan lära ut spelregler till en kompis.

Respondenternas svar ger ytterligare ett exempel på den närmsta proximala utvecklingszonen. Gradvis ges barnet nya utmaningar. En vuxen finns med och introducerar spel och lek men drar sig tillbaka när barnet visar att det vill pröva sina nyvunna kunskaper själv.

Grunden till ett livslångt lärande

Respondenternas svar på vad i förskolan som är grunden till ett livslångt lärande ringade in utveckla barnets självkänsla, förmåga att använda språket, samspela och kommunicera och att barn behöver lära sig att förhandlingsutrymmet har sina begränsningar. En respondent säger:

En sak där som jag tänker. Det här att hur viktigt det är att förmedla till barnen en känsla av och en tro, en tro på att de kan. Det är jätte viktigt att förmedla att du kan försöka det går bra, det blir bra. Allt det där positiva att förmedla en god självbild av att jag kan lära mig, jag kan, jag kan prova, jag kan försöka. Det här att det inte bara finns en lösning. Det finns flera lösningar på saker och ting. Att få en öppen syn en öppen bild av vad lärande är.

Språkutvecklingen är viktig som grund till det livslånga lärandet. Barnet ska gå vidare till förskoleklass och sedan vidare till skolan. Barnet behöver förmåga att fungera och lyssna på andra när man jobbar. Barnen måste förstå att ibland är det vuxna som får bestämma. Det går inte att komma till jobbet och bestämma precis vad som ska göras menar en av respondenterna. Det handlar om att hitta en balans mellan inflytande och

mindre förhandlingsutrymme för barnet. I livet måste man ibland göra saker som man inte vill men det kan bli bra i slutändan ändå. Trygghet och förstå vad som förväntas av mig i olika situationer. Alla respondenterna i studien hade uppfattningen att förmåga till samspel och kommunikation är övergripande viktigt för det livslånga lärandet. Skolan som förebild för lärande fick ett relativt underordnat värde i alla intervjuer. Det fanns en förmodan att studien skulle visa att mer fokus på lärande skulle återspegla ett behov av att ta över handlingar från skolans verksamhetssystem för fostran och lärande. Ett uttryck för en önskan i den riktningen framkom inte i intervjuerna. Förskolan har en stark tradition att jobba i arbetslag och tillsammans jobbar man mot gemensamma mål. Läroplanskommitténs (SOU 1992:94) intentioner att ett sociokulturella synsätt på lärande ska genomsyra förskoleverksamheten verkar väl förankrat hos de sex respondenterna.

Hinder eller svårigheter att leva upp till i läroplanens intentioner

Respondenterna uppgav brist på tid eller de stora barngrupperna som ett hinder för att hinna med att möta varje individ i gruppen som man önskar. Det är mycket annat som ska göras under en dag på förskolan. Dokumentation av varje barns utveckling är en intressant och rolig men tidskrävande uppgift.

Ibland blir det för mycket som ska dokumenteras och skrivs upp så jag hinner inte med barnen och det är ju de som är viktiga. Det är vårt jobb att vara med barnen, menar en av respondenterna

Om planeringstiden var inlagd och inberäknad i arbetet skulle det kännas mer tillfredställande. De som har ett antal timmar planering i veckan upplever det som en väldigt kort tid anser en respondent och menar vidare:

Nu har vi fem timmars planeringstid i veckan. Men femtimmar försvinner i ett nafs. Det är det som är frustrationen. Skulle man fått färre barn i barngrupperna, skulle vi kanske kunna ägna oss mer åt barnen. Att gå ut med 17 barn under tre år det tar sin lilla stund. Det är väl en sådan frustration att vi skulle vilja ge barnen mer än vad vi egentligen kan göra rent praktiskt för att vi har många barn.

Ibland kan hindret sitta hos individen själv genom att denne ställer för höga förväntningar på sig själv och vad som ska genomföras svarar en av respondenterna. När verksamheten har fått ett sorts schema av planerade aktiviteter som man upplever blir inställda på grund av att någon i personalen är borta, man måste hjälpa till att diska stordisken. En annan avdelning behöver akut stöd i form av mer personal. Skälen är många för att kunna uppleva hinder och svårigheter. Med en medvetenhet om när och hur och vad barn lär, i vilka situationer och sammanhang ett lärande sker kan många hinder elimineras är några av respondenternas uppfattningar om hinder i verksamheten.

Tillgången till planeringstid varierar mellan de förskolor respondenterna arbetar på. Studien visar på att tidsbrist och stora barngrupper är faktorer som ger förskollärare en känsla av otillräcklighet. I SOU 1972:26 finns beskrivet hur många barn i en barngrupp som anses rimligt när barnen är mellan tre - fem år och i en småbarnsgrupp. I Lpfö 98 finns inga rekommendationer för barngruppens storlek. Varje barns utveckling skall dokumenteras och följas upp noggrant. Det är en förändring i arbetet för förskollärare.

Arbetsplan

Alla förskolor hade en utarbetad arbetsplan för arbetssättet att nå målen i Lpfö 98. Ingen av respondenterna hade med arbetsplan eller verksamhetsplan som den också kallas på några förskolor, till intervjun och vi konstaterade att det är svårt att återberätta de exakta formuleringarna. På några av förskolorna var arbetsplanen ett levande dokument, det vill säga man arbetade medvetet utifrån det arbetssätt man enats om för att nå målen i läroplanen. En respondent uppgav att hon inte arbetat så länge på just den förskolan därför hade hon inte riktigt satt sig in i vad arbetsplanen beskrev. Därefter beskrev hon hur att de formulerat ett arbetssätt för hela förskolan sedan har de detaljerat det ytterligare på varje avdelning. Målen är övergripande men arbetssättet anpassas till varje barngrupp.

Varje år hade man en utvärdering av arbetssättet på alla förskolorna som representerades i studien av respondenterna. Det fanns anledning att se över om det som formulerats bara var bra formuleringar eller om det realiserades i arbetet med barnen. Årligen svara föräldrarna på en enkätundersökning som också ger vägledning om hur förskolans arbetssätt fungerar för att nå målen i läroplanen.

Efter elva år med Lpfö98 finns fortfarande tveksamheter om arbetsplanens funktion i arbetet på förskolan. Det läggs ett stort ansvar på varje förskola att komma överens om vilket arbetssätt som ska tillämpas och med många olika uppfattningar kring vad som är ett riktigt pedagogiskt arbetssätt kan det ta tid att hitta en jämvikt (Jmf. Pramling Samuelsson & Sheridan, 2006)

Diskussion

Genom samtalen under intervjuerna kom diskussioner upp om det finns något samband mellan fostran och lärande idag. Några av respondenterna menade att fostran har fått en större betydelse i förskolan idag medan några ansåg att lärandet har stor plats.

I samband med tonvikt på fostran rollen framkom att en möjlig orsak till det är vilka individer som finns i en barngrupp och hur de fungerar tillsammans med varandra och med de vuxna. Periodvis behöver betoning på lärande som handlar om socialt samspel betonas i alla barngrupper.

Det har varit lite fokus på fostran under vissa decennier i skolans läroplaner, och att det nämns med viss försiktighet i nuvarande läroplaner. Fostran som ord betraktat kan fortfarande ha en negativ klang och associeras till auktoritära metoder som bestraffning och belöning. Det är kanske dags att göra upp med ordets betydelse som Fjällström (2004) föreslår. Det finns ett behov av att förstå vad ordet fostran signalerar i frågan om önskvärt beteende både från vuxnas och från barns sida. Fostran är ett lärande in i samhällets kulturella ramar. Det var en genomgående uppfattning av respondenterna i den här undersökningen. Det är positivt att det tas ett stort ansvar för hur barn förstår samspels regler redan i småbarnsåren. Det visar på en insikt i vikten av att tidig förmedling av gott samspel. Det är ett led i att motverka mobbing. Mobbing nämns inte av respondenterna men flera diskuterar betydelsen av vuxnas närvaro i barngruppen för att motverka oönskat beteende som kan leda till att vistelsen på förskolan inte skulle bli trevlig för en del barn.

Emilson (2008) och Fjällström (2004) beskriver fostran och lärande som två parallella spår i läroplanen (Lpfö 98). Visserligen är de uppdelade under rubrikerna *Normer och värden* och *Utveckling och lärande* i läroplanen men det betonas att det ska bilda en helhet. Hartman (2005) belyser att det genom alla styrdokument för förskolan betonats att fostran och lärande ska ses som två sidor av samma mynt. Han menar att det är tänkvärt att det måste upprepas. Orsaken kan vara de tidigare motsättningarna mellan att ge omsorg och att förmedla kunskap, hänger kvar i människors medvetande (a.a.). Emilson (2008) och Fjällström (2004) problematiserar just den här skillnaden och menar att den till och med är formulerad på det sättet i läroplanen (Lpfö 98).

Respondenternas svar i studien pekar på en medvetenhet om att omsorg, fostran och lärande bildar en helhet och att det ger ett gott resultat och en grund för det livslånga lärandet. I den bemärkelsen att genom att läsa av varje grupp och varje barn och utgå från det när arbetssättet formuleras. Det ger varje barn i förskolan en möjlighet att i positivt samspel med engagerade och kunniga vuxna få lust att forska sig in i sin kultur. Det skapar trygghet att med hjälp av vuxna och andra mer erfarna barn lotsas in i samspelsregler (Strandberg, 2006; Säljö, 2000).

I studien framkommer inget behov av att efterlikna skolans verksamhetssystem för att betona lärandet i förskolan (Säljö, 2000). Det finns en medvetenhet hos respondenterna om förskolans styrka när det gäller att se fostran och lärande i rutinsituationer och i vardagliga sysslor. Det kan ha sin förklaring i att 1980 när läroplanen för grundskolan omarbetades granskade man möjligheterna att efterlikna förskolans arbetsätt i arbetslag. Det skedde. Det innebar att skolans verksamhetssystem fick nytta av handlingar i förskolans verksamhetssystem. Men det fanns en växelverkan mellan dessa verksamhetssystem. När förskolan fick en läroplan (Lpfö 98) medförde det att förskollärarna fick samma status som lärarna att arbeta pedagogiskt och mer

självständigt (Hartman, 2005). De fick ansvaret och förtroendet att formulera ett pedagogiskt arbetsätt utifrån de förutsättningar som finns i varje barngrupp. Kan detta vara orsaken till att ingen av respondenterna i den här studien antydde att de saknar en mer skolliknande form för fostran och lärande? Förskollärare är trygga och välförankrade i hur ett arbetsätt i arbetslag fungerar. Det finns en stor kunskap om hur det går att dela in en barngrupp i mindre grupper och på det viset förmå att ge både stimulans till samspel och kunskapssökande. Lärandet är inte nytt i förskolan det som är nytt är kravet på att lärandet ska dokumenteras för varje barn. Det är en tidskrävande uppgift.

Medvetenhet hos respondenterna om samhällets krav på att barn ska lära tidigt för att fungera bättre som vuxna samhällsmedborgare syns genomgående i svaren men särskilt när det gäller språk och kommunikation. Vi kommunicerar till varandra genom skrift och språk. Mycket information och får vi genom media och internet. Det kräver kunskap i språklig kommunikation.

Några av respondenterna nämnde att matematiskt lärande står högt på agendan i förskolan idag. Dagens samhälle har skapat behov av vuxna som är intresserade av teknik och matematik. De artefakter som vi behöver i vårt teknologiskt välutvecklade samhälle kräver intresse för matematik och teknik. Det bidrar säkerligen till att just matematik har fått strålkastarna på sig. I förskolan behöver man bli medveten om barns intresse för matematik och teknik i vardagen för att ta bort stämpeln att det är något svårt som bara särskilt intellektuella kan syssla med. En spännande uppgift.

En del av studien var att undersöka hur förskollärare hanterar en övergång från rådgivande styrdokument till styrdokument med klart uttalade krav. Det pågår ett målmedvetet arbete på de förskolor respondenterna arbetar, att nå intentionerna i läroplanen. Främst genom att noggrant dokumentera det som sker i barns lärande och genom kontinuerlig utvärdering av arbetsättet. Respondenterna berättar att det finns en skillnad på synen på lärande förr och nu. Tidigare skulle barnet fyllas med kunskap och vara en passiv mottagare. Respondenterna ser det sociokulturella synsättet på lärande som en positiv förändring i förskolans pedagogik.

Söderström (2004) menar att för att ny kunskap ska förankras behövs tid för att samtala kring den välkända kunskapen genom diskussioner och reflektion. Svårigheter att utveckla sin egen verksamhet i skola och förskola kan ligga i ovanan att systematiskt samla in information om ett problem och vända och vrida på sina erfarenheter och kunskaper kring frågor menar Folkesson (2004). Hartman (2005) anser att lärarkåren visar på ett professionellt kunnande. I tider när ekonomiska ramar försämras och arbetsvillkor förändras utbryter inget kaos. Utbildningsväsendet är ett stadigt verksamhetssystem i vår kultur (a.a.). Det som tycks fattas är tid för att diskutera, reflektera och systematisera den kunskap som finns för att utveckla arbetet med fostran och lärande.

Sammanfattningsvis visar studien att det finns väl förankrad kunskap kring hur fostran och lärande förmedlas till barn i förskolan hos de sex respondenterna, och en önskan att utveckla arbetsätt för att kunna bemöta varje barn utifrån dess förutsättningar. Den sociokulturella teorin som omsluter förskolans läroplan uppfattades positivt av respondenterna. Förskolan har frångått det gamla synsättet att de vuxna ska förmedla kunskap och barnen ska vara mottagare. Idag är respondenterna uppmärksamma på vad barnen signalerar för intressen och önskningar och planerar verksamheten utifrån det. Fostran är ett lärande i samspelsregler, ett lärande som bör prioriteras periodvis i alla barngrupper. Övergången från ett rekommenderat styrdokument till ett med klart uttalade mål framkom inte som något problem i undersökningen. Det är dokumentationen av lärandet som upplevs som ett problem på

grund av tidsbrist. Tidsfaktorn bör diskutera och sättas i samband med det arbete som ska göras utanför barngruppen. För varje barn som grupperna utökas med minskar tiden för ett individuellt bemötande och möjligheten att dokumentera individens lärande på ett tillfredsällande sätt går att utläsa av resultatet av undersökningen.

Metod diskussion

Syftet med den här studien var att från ett sociokulturellt perspektiv undersöka förskollärares syn på fostran och lärande i dagens förskola. Intervju ansågs lämpig att använda som metod för att få så beskrivande svar som möjligt om respondenternas syn på sina erfarenheter och handlingar i förskolan. Ett frågeformulär utarbetades. Grundläggande begrepp i analysinstrumentet ingick i frågeformuläret. Det underlättade bearbetningen av data då det bidrog som stöd för att kategorisera respondenternas svar i resultatet. Uttryck som ”kan du beskriva” eller ”kan du berätta” användes för att respondenten skulle kunna fördjupa sina svar och känna att det var deras upplevelser som var viktiga för studien.

Intervjuerna spelades in vilket gjorde det möjligt för intervjuaren att genom ögonkontakt och gester kunna uppmuntra respondenterna. Det gav också intervjun formen av ett samtal och gjorde respondenterna mer avslappnade. För att inte bandinspelningen skulle inverka negativt på respondenternas svar hade de fått information om det före intervjutillfället. Det fungerad bra, samtalen förlöpte lugnt och systematiskt. Två inspelningsapparater användes för att undvika att tekniska missöden störde intervjun. Det underlättade också vid avlyssningen av materialet. Vid de tillfällen det var svårt att uppfatta vad respondenten svarade kunde avlyssning ske från den andra apparaten.

Genom bättre inövad intervjuteknik hade intervjuaren varit mer avslappnad. En provintervju borde ha gjorts. Det hade möjliggjort en bedömning av intervjulängden i förhållande till frågorna. En korrigerig av frågorna kunde ha gjorts för att förkorta varje intervju. Det är en fördel om intervjuer inte är för långa då bearbetning genom transkribering är mycket tidskrävande (Stukat, 2005). Under transkriberingen markerades inte intervjufrågorna med fetstil det borde gjorts för att snabbt hitta fram till varje fråga under bearbetningen av datamaterialet.

Respondenterna fick inte frågorna före intervjun med oro för att deras svar inte skulle bli spontana då. De borde däremot blivit ombedda att ta med Lpfö 98 och förskolans arbetsplan för att kunna samtala djupare kring arbetssättet på förskolan.

Under arbetets gång fanns en oro för att något i materialet skulle fattas eller vara otillräckligt. En återkoppling till respondenterna borde ha planerats in i inledningsskedet om en komplettering skulle behövas. Det visade sig dock att datamaterialet var tillräckligt och utförligt nog för den här studien.

Förslag på fortsatt forskning

Förslag på fortsatt forskning är att göra en studie på hur fostran och lärande i förskoleverksamheten påverkas av tidsramen i förhållande till antal barn i barngruppen och antalet lärare i arbetslaget.

Referenser

- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2008). *Research Methods in Education*. London: Routledge.
- Emilson, A. (2008). *Det önskvärda barnet: fostran uttryckt i vardagliga kommunikationshandlingar mellan lärare och barn i förskolan*. Diss. (sammanfattning) Göteborg: Göteborgs universitet, 2008.
- Fast, C. (2007). *Sju barn lär sig läsa och skriva: familjeliv och populärkultur i möte med förskola och skola*. Diss. Uppsala: Uppsala universitet, 2007.
- Fjällström, R. (2004). *Skolområdets etik. En studie i skolans fostran*. Lund: studentlitteratur.
- Folkesson, L. (2004). Aktionsforskning - på vems villkor?: Skolutvecklingsprojekten. I K. Rönnerman (Red.), *Aktionsforskning i praktiken – erfarenheter och reflektioner* (s.114-115.). Lund: Studentlitteratur.
- Folkesson, L. (2004). Aktionsforskning - på vems villkor?: Den nya kunskapens värde. I K. Rönnerman (Red.), *Aktionsforskning i praktiken – erfarenheter och reflektioner* (s.118.). Lund: Studentlitteratur.
- Hammarberg, T. (2003). *Mänskliga rättigheter: konventionen om barnets rättigheter*. (Ny, rev. uppl.). Stockholm: Utrikesdepartementet, Regeringskansliet.
- Hartman, S. (2005). *Det pedagogiska kulturarvet. Traditioner och idéer i svensk undervisningshistoria*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Imsen, G. (1999). *Lärarens värld. Introduktion till allmän didaktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Landahl, J. (2006). *Auktoritet och ansvar: lärares fostrans- och omsorgsarbete i historisk belysning*. Diss. Stockholm: Stockholms universitet, 2006.
- Pramling Samuelsson, I., & Sheridan, S. (2006). *Lärandets grogrund*. Lund: Studentlitteratur.
- Sommer, D. (2005). *Barndomspsykologi. Utveckling i en värld i förändring. Andra utgåvan*. Vällingby: Runa förlag.
- SOU. (1972:26). *Förskolan. Del 1. Betänkande utgivet av 1968 års barnstugeutredning*. Stockholm: Socialdepartementet.
- SOU. (1992:94). *Skola för bildning. Huvudbetänkande av Läroplanskommittén*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

- SOU. (1997:157). *Att erövra omvärlden. Förslag till läroplan för förskolan*. Stockholm: Fritzes.
- Stensmo, C. (2007). *Pedagogisk filosofi*. Andra upplagan. Lund: Studentlitteratur.
- Strandberg, L. (2006). *Vygotskij i praktiken*. Stockholm: Nordstedts Akademiska Förlag.
- Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Säljö, R. (2000). *Lärande i praktiken. Ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma.
- Säljö, R. (2005). *Lärande och kulturella redskap. Om lärprocesser och det kollektiva minnet*. Stockholm: Nordstedts Akademiska Förlag.
- Söderström, Å. (2004). Kompetensutveckling med utgångspunkt i lärares vardagsproblem: Erfarenhetslärande. I K. Rönnerman (Red.), *Aktionsforskning i praktiken – erfarenheter och reflektioner* (s.95-96). Lund: Studentlitteratur.
- Utbildningsdepartementet (1998). *Läroplanen för förskolan: Lpfö 98*. Stockholm: Fritzes.
- Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- von Tetzchner, S. (2005). *Utvecklingspsykologi - barn och ungdomsåren*. Lund: Studentlitteratur.

Intervjufrågor

När är du född?

Vilket år fick du din förskollärarexamen?

Hur länge har du arbetat i förskoleverksamheten?

1. Kan du beskriva hur du ser på lärande och fostran i förskolan?

Har den synen förändrats över tid? Berätta hur.

Vad innebär lärande i din roll som förskollärare?

Vad innebär fostran i din roll som förskollärare?

Upplever du att det finns ett samband mellan fostran och lärande? I så fall hur?

2. Finns det något lärande som du ser som övergripande viktigt i förskolan?

Beskriv om det finns några **situationer eller sammanhang** du upplever som specifikt lärande eller fostrande.

Beskriv din syn på **språkets, kommunikationens och samspelets betydelse** för lärande och fostran i förskolan?

Kan du beskriva några **hjälpmedel/verktyg** som barnen har tillgång till i sitt lärande och fostran?

På vilket sätt har **miljöns utformning** i förskolan betydelse för lärande och fostran?

3. Kan du beskriva på vilket sätt barnen får **grunden till ett livslångt lärande** i förskolan?

Kan du beskriva några **eventuella hinder eller svårigheter** att leva upp till eller genomföra de mål som läroplanen sätter för lärande och fostran i förskolan?

Har ni en arbetsplan på er förskola? Hur har ni **formulerat arbetssättet** för att nå målen för lärande och fostran i förskolan?

Har ni kontinuerlig utvärdering av arbetssättet för lärande och fostran i arbetslaget?

Hur går ni tillväga?

Bästa förskollärare!

Vill du delta i en studie angående förskollärares syn på lärande och fostran i förskolan?

Undersökningen genomförs genom intervju med några givna frågor och samtal utifrån dem. Intervjun kommer att bandas för att kunna bearbetas. Deltagandet sker anonymt och frivilligt. Du kan när som helst avbryta ditt deltagande i undersökningen. Intervjувaren och samtalen kommer inte att kunna kopplas till enskild individ och datamaterialet kommer att behandlas konfidentiellt och sparas på Gävle högskola ett år och därefter förstöras.

Studien är ett led i min lärarutbildning och kommer att användas i mitt examensarbete.

Jag planerar att genomföra intervjuerna vecka 10 -11. Varje intervju beräknas ta c:a 45 minuter.

Vid frågor eller funderingar angående intervjun kontakta gärna mig:

Benita Axelsson

Tel. nr: xxxxxxxx. Mobil nr: xxxxxxxx

E - post: xxxxxxxx

Handledare:

Elisabeth Hedlund

Akademien för Utbildning och Ekonomi

Avdelningen för Religions- och Utbildningsvetenskap.

Högskolan i Gävle

801 76 Gävle

E – post: xxxxxxxx